

OLGA GRUSHIN

De wachtenden

Vertaald uit het Engels
door Bert Meelker

Artemis & co

I

WINTER

‘**W**ie is de laatste in de rij? Bent u de laatste? Wat verkopen ze?’
 ‘Geen idee, maar ik hoop op iets wat de moeite waard is. Handschoenen of zo, ik heb kouwe handen.’

‘Importsjaals, heb ik gehoord.’

‘O, van zijde? En wat voor kleur? Blauw zou fijn zijn. Of groen.’

‘U vraagt ook niet veel, hè dame? Zijden sjaals, jaja! Het is tandpasta, heb ik iemand horen zeggen.’

‘Tandpasta? Tandpasta? U bent niet goed wijs, zouden al die mensen hier in de rij staan voor tandpasta?’

‘Wat is er mis met tandpasta? Die zou ik prima kunnen gebruiken.’

‘Dat zou dan voor het eerst zijn, als ik je tanden zo zie.’

‘Ach, hou je mond!’

‘Hou zelf je mond!’

‘Hou allebei je mond, het is geen tandpasta. Een man vooraan zei dat ze net een lading dameslaarzen hebben binnengekregen, echt leer.’

‘O, als ik daar een paar van zou kunnen krijgen! Waar is die man, dan vraag ik het hem zelf.’

‘Hij had genoeg van het wachten en is een halfuur geleden vertrokken.’

‘Nee, joh, minstens een uur geleden.’

‘Twee uur zal je bedoelen. Toen had ik nog gevoel in mijn vingers.’

‘Nou ja, laarzen kunnen het niet geweest zijn, anders stond hij er nog wel.’

‘Maar stel hij is niet getrouwd? Wat zou hij met een paar dameslaarzen moeten als hij niet getrouwd is?’

‘Misschien heeft hij een vriendin.’

‘Een vriendin! Ja hoor, een vriendin, een man met zo’n rotkop... nog lelijker dan die vent daar!’

‘Hé, wat... Zei hij daar nou net dat ik lelijk was? Jij daar, ja, jij, zei jij dat ik lelijk was?’

‘En wat dan nog, wat wou je eraan doen?’

‘Ik zal jou eens laten zien wie hier de lelijkheid is, wacht maar tot ik je te pakken krijg, laat me erlangs mensen, aan de kant-’

‘Hé, hou je ellebogen bij je, er staat een oude man achter je, niet duwen!’

‘En waarom zou ik me iets van jou aantrekken?’

‘Nee, nee, dat zou ik niet... Wacht nou, ik was niet... Je hebt me verkeerd begrepen... Ik-’

‘Goed zo, sla hem een paar tanden uit, dat zal hem schelen in z’n tandpasta!’

‘O, god, daar heb je haar weer met haar tandpasta! Het is geen tandpasta, het is geen tandpasta, stom mens, hoe vaak moet ik je dat nou nog zeggen, het is geen tandpasta!’

‘Ach, wat kan het ook schelen, niemand weet kennelijk wat ze verkopen. Maar het zou best iets heel erg goeds kunnen zijn... Nou ja, ik heb wel even tijd, ik kan net zo goed een poosje meedoen. Bent u de laatste in de rij?’

2

Toen Anna op een dag in november uit haar werk kwam, nam ze een andere weg naar huis. In de straat waar ze gewoonlijk doorheen liep was een spontane burgeroptocht aan de gang om de zevenendertigste verjaardag van de Omwenteling te vieren. Gewoonlijk hield ze wel van zo'n afleiding, maar vandaag voelde ze zich te moe om urenlang mee te sjokken in een drom andere voorbijgangers, ook al wist ze dat haar man waarschijnlijk meeliep, met zijn tuba stevig tegen zijn schouder ergens midden in de vrijwillige buurtfanfare, waarvan de matte koperen slakken inmiddels achter haar aan kropen en de stad opslokten met een explosie van triomfklanken.

Het was pas drie uur in de middag, maar de lucht was zwaar van de naderende schemering en een dreigende sneeuwbuï. De wereld rook naar warm geblazen koper en verwelkte anjers. Een paar straten verderop was al geen mens meer te bekennen; iedereen was naar de demonstratie vertrokken, en de buurt aan de rand van de stad lag er verlaten, vochtig en grijs bij, als het slik van een noordelijke zee bij afgaand tij. De hakken van Anna's platte schoenen klonken luid op het trottoir. Haastig lopend, als om de echo van haar voetstappen voor te blijven, ging ze een steeg in, stak een binnenplaats over waarboven de hemel door de sombere, vooroverleunende gebouwen aan het oog onttrokken werd, sloeg een hoek om – en vertraagde haar pas.

Voor haar stond een kleine menigte van vijftien of twintig mensen in een rij langs het trottoir; boven de donkere ronding van hun ruggen daalden de laatste bruine herfstbladeren neer. Nog een parade die zich opmaakt om van start te gaan, oordeelde Anna meteen, en ze ver-

snelde opnieuw haar pas, haar tas dicht tegen haar borst geklemd.

Toen ze op gelijke hoogte met het groepje kwam, keek een oude man haar kant op.

‘Kom erbij,’ zei hij.

Ze wilde doorlopen, bleef toch staan, bang dat haar weigering om deel te nemen aan de gemeenschappelijke vrolijkheid onvaderlands-lievend zou overkomen – maar ze had al opgemerkt dat de groep mensen op het trottoir geen vrolijke bijeenkomst van buurtbewoners was. Ze stonden er zwijgend en op een vreemde manier eenzaam bij, zwaaiden niet met zelfgemaakte spandoeken en scandeerden geen leuzen; ze zag een op haar wandelstok leunende oude vrouw, een jonge man met de scherpe trekken van iemand die net een nare ziekte achter de rug had. Ze keek aarzelend om naar de man die haar aangesproken had. Hij droeg een tot op de draad versleten grijsbruine jas; de tersluiks intredende schemering had het grootste deel van zijn gezicht opgeslokt, zich verweven met zijn warrige baard, diepe voren getrokken in zijn perkamentachtige huid en zijn ogen gevuld met duisternis. Zijn starende, weemoedige blik maakte Anna ongemakkelijk, en ze keek weg – op dat moment zag ze de kiosk.

Ze had het mis gehad, besepte ze, terwijl ze haar greep op haar handtas liet verslappen. Dit was geen optocht, maar gewoon een rij. De kleine kiosk voor haar had niets opvallends en was niet voorzien van een uithangbord. Het rolluik voor het enige raam was neergelaten en voorzien van een handgeschreven briefje; ze stond te ver weg om de woorden te kunnen lezen. Ze kon zich niet herinneren hier eerder een kiosk gezien te hebben, maar eigenlijk was het al heel lang geleden sinds ze voor het laatst van haar dagelijkse route was afgeweken – maanden, misschien zelfs een paar jaar en mogelijk nog langer; de tijd was al een poos bezig samen te vloeien tot een massief, hard en vlak materiaal, een beetje als cement, bedacht ze plotseling, ja, als een vat gehard cement, vormeloos, op een reeks spaarzaam uitgedeelde staatsfeesten na, als een verstrooiing van in de cementklomp binnengezogen rode en gele snoepapiertjes.

Ze klaagde niet, natuurlijk niet. Ze had een goed leven, een heel goed leven.

Zoals iedereen.

‘Wat verkopen ze hier dan?’ vroeg ze.

De oude man glimlachte en zijn rimpels vermenigvuldigden zich; er kwam een dieper soort donker over hem.

‘Wat zou je willen?’ vroeg hij zacht.

‘Pardon?’

‘Ze verkopen,’ zei hij, ‘wat je maar het liefst hebben wilt. Wat zou je willen hebben?’

Ze staarde hem aan. Een boomblad dreef door de bevroren lucht. De mensen om hen heen zeiden niets en keken uitdrukkelingsloos weg. Die oude man is gek, begreep ze met een plotselinge huivering, en ze liep gehaast verder. Het berichtje op het raam, zag ze in het voorbijgaan, kondigde met hanenpoten aan: BEN NAAR DE OPTOCHT. Eronder waren nog een paar woorden gekrabbeld, maar ze bleef niet staan om ze te ontcijferen, richtte haar ogen liever strak op een onzichtbare bestemming in de verte en was zich de hele tijd bewust van de aan haar klevende blik van de oude man die over haar heen gleed, van haar haar over haar rug tot aan haar versleten schoenzolen.

Die avond wachtte ze tot haar man thuiskwam van zijn parade voor ze iedereen aan tafel riep. Misschien kwam het door het ongebruikelijk late tijdstip dat de keuken op de een of andere manier kleiner en donkerder leek dan normaal; de zwart-witte klok aan de muur, groot, rond en brutaal als een stationsklok, had onverschillig het laatste vluchtige licht zien gaan en de trage zware schaduwen zien komen. Terwijl ze deed alsof ze haar kom een tweede keer volschepte, had Anna vanuit haar hoekje naast het fornuis toegekeken hoe haar moeder een hap vlees fijnkauwde en haar zoon lusteloos over de hele rand van zijn bord een vestingmuur van aardappel aanlegde – compleet met klonterig oprijzende torens – en daarna tot kruim praktte. Toen haar zoon en haar moeder na afloop van de zwijgende maaltijd vertrokken waren, schonk ze twee koppen thee in, deed een suikerklontje in die van haar en keek een ogenblik naar haar man, die met een norske trek om zijn mond en zijn kaken bewegend op de maat van een onnavolgbaar inwendig ritme in de dampend hete vloeistof blies.

Ten slotte wendde ze zich, een zucht onderdrukkend, van hem af en keek uit het raam. Door de spleet tussen de gordijnen, die rusteloos

wiegeden op onverhoedse herfstvlagen, staarde de avond naar haar terug met een vriendelijk gezicht dat door licht omlijst, door schaduwen versluierd en door duisternis was bewerkt tot een wazig evenbeeld van haar ooit vertrouwde, zachte, jeugdige schoonheid.

‘Er is me iets vreemds overkomen vanmiddag,’ zei ze zacht, als tegen zichzelf. ‘Ik liep door een lege straat en—’

Hij keek abrupt op. ‘Ben je niet naar de optocht gegaan?’

Anna’s blik kruiste die van de buiten het raam zwevende vrouw, en de avond leek de ogen van de ander tot de rand te vullen. Ze wendde zich opnieuw tot haar man.

‘Nee, nee,’ zei ze. ‘Ik ben wel gegaan. Natuurlijk ben ik gegaan, om je te horen spelen. Het was erg goed – prachtig als altijd, bedoel ik natuurlijk.’

‘Natuurlijk,’ zei hij, maar de lucht was uit zijn stem ontsnapt en hij richtte zich weer op het roeren van de slappe thee in zijn kopje. Ze wachtte, liet nog een klontje in haar thee vallen, registreerde de zachte plop, nam een slok. Haar man vroeg niets meer en na een tijdje stond ze op, liep naar de gootsteen en goot voorzichtig haar nog bijna volle kopje leeg.

De volgende paar weken was het erg druk op school en Anna dacht al gauw niet meer aan het oploepje bij de kiosk, tot ze op een dag in december – in de pauze tijdens een leswisseling – op de gang twee leraressen met elkaar hoorde fluisteren. Toen ze stilstond bij een prikbord om de aankondiging van de jaarlijkse opstelwedstrijd op te hangen (‘de held van de revolutie die ik het liefst zou ontmoeten’, was dit jaar het onderwerp), hoorde ze Tatjana Aleksejevna met een opgewonden ondertoon in haar stem zeggen: ‘Een poosje geleden was hij er zomaar ineens, en er is niemand, echt helemaal niemand die weet wat ze verkopen!’

‘Maar is er dan geen uithangbord?’ vroeg Emilia Kristianovna.

Anna talmde met de punaise in haar handpalm en deed alsof ze de andere berichten stond te lezen, haar rug plotseling gespannen.

‘Nee er is geen bord, helemaal niets. Maar ik heb een wild gerucht opgevangen—’

De bel ging schrill tekeer boven hun hoofden. Ze keek net op tijd om om te zien dat de wiskundelerares naar voren boog teneinde het

laatste stuk van de zin in het oor van de natuurkundelerares te roepen en dat de natuurkundelerares in geruisloze verbazing als een klomp brooddeeg begon te kronkelen. Even kwam ze in de verleiding zich in het gesprek te mengen, maar Tatjana Aleksejevna had haar lippen al samengeperst tot een strak boogje en paradeerde weg door de gang, een weeë vanillegeur in haar kielzog achterlatend, terwijl Emilia Kristianovna in tegenovergestelde richting werd meegesleurd door een horde leerlingen die te laat waren voor de volgende les.

Met een zucht duwde Anna de punaise in het prikbord.

Die middag op weg naar huis bleef ze bij een zijstraat plotseling even staan, waarna ze, licht beschaamd, haar weg rechtdoor vervolgde; maar die nacht, in de klamme uren voor het aanbreken van de dag, terwijl de wind rammelde aan de ruiten van hun vijfde verdieping in een loodkleurige wereld, droomde ze over links afslaan en de straat met de kiosk in lopen. De straat in haar droom leek niet op de echte, op die bij nader inzien genomen grijzige binnendoorweg met een verlaten kerk aan het ene uiteinde, een als een bijna tandeloze grijns slingerende schutting aan het andere uiteinde en een rij strenge zeshoge flats daartussenin. In plaats daarvan zag ze een brok van een bizar aandoende buitenlandse stad, anders dan ze ooit had gezien, met een vervallen klokkentoren die als een beschuldigende vinger oprees op de plek waar de kerk had moeten staan, met een stroom van eierdoppen en aardappelschillen in de goten en met kale, uitdrukkingloze, paspoppen in helverlichte winkeletalages. Maar toch wist ze, terwijl ze langs holde – haar naar honing geurende haren in een zonbeschenen stralenkrans om haar hoofd, grote bossen bloemen in haar armen – dat de straat dezelfde was. De mensen stonden er nog altijd te wachten, maar ze had geen zin om te blijven staan. Ze kon haar ogen niet van haar handen afhouden: tere gladde handen met parelroze perfecte bloembladnageltjes en aan één vinger een prachtige ring. En op dat moment keek die gekke oude man haar aan, en zijn ogen waren twee ronde zwarte spiegels waarin ze wolken, takken en zichzelf weerspiegeld zag; maar in zijn ogen zag ze geen honingkleurige harenkrans en geen bloemen, alleen een oudere, slecht gekapte vrouw in een vormeloze bruine rok.

Anna had het niet op dromen. Dromen hadden iets onvoorspelbaars en glinsterends over zich, en leken haar gesneden uit hetzelfde

misleidende, wankel, onbestendige materiaal als het leven van voor de Omwenteling, althans zoals ze zich dat voorstelde op grond van haar geschiedenislessen. Ze was te jong om er veel eigen herinneringen aan te hebben. Ze had een goed leven, een stabiel leven. Geen van hen had ooit honger, hun flat was warm in de winter, ze beschikten over redelijk wat gemakken en bovendien hadden ze ook best veel bereikt; zo was ze het afgelopen voorjaar ‘lerares van het jaar’ in haar district geworden, waarvoor ze een rol rode zijde had ontvangen – weliswaar geen echte zijde, maar toch mooi glad en glanzend –, die ze had gebruikt om twee leuke kussens voor op hun bed te maken. Niet alles was volmaakt natuurlijk, maar als ze één ding aan haar leven zou mogen veranderen, naar keuze, dan zou ze niet zomaar kunnen zeggen wat dat moest zijn, want ze had een goed leven, zei ze nog maar eens bij zichzelf toen ze later die dag achter haar tafel voor de klas zat. Maar bij die gedachte moet ze haar lippen bewogen hebben of misschien had ze het zelfs half hoorbaar gefluisterd, want een paar kinderen hielden op met schrijven en staarden haar aan met lege, niet-nieuwsgierige ogen die deden denken aan knopen en kevers. Ze sloeg snel haar blik neer en bestudeerde onwillekeurig haar handen: de verweerde, naakte handen van een niet meer jonge vrouw, met stompe nagels en te korte, krijtbestofte vingers – en op dat moment wist ze waar ze naartoe zou gaan zodra ze vrij was om haar vleugels uit te slaan in de sprankelend witte namiddag.

Toen ze de straat in liep stakte de adem in haar keel van verbazing. Er stonden meer dan vijftig mensen voor de kiosk. Rug aan rug namen ze de hele breedte van het trottoir in beslag. De kiosk was net als de vorige keer gesloten en op het luik voor het raam hing een nieuw briefje.

Ze liep erheen, tuurde naar de bijna onleesbare krabbel.

BEN ETEN, zei het briefje. TERUG NA DRIEËN.

Ze keek op haar horloge – het was halfdrie – en vervolgens weer naar de rij.

‘Wat verkopen ze eigenlijk?’ vroeg ze.

Een vrouw met een breed gezicht, bontmuts, haar lippen gestift in de kleur van rijpe kersen, haalde haar schouders op.

‘Ik hoop op leren importlaarzen,’ zei ze.

‘Kinderjassen, heb ik gehoord,’ zei een man achter haar voorzichtig.

‘Sufferd, kiosken verkopen geen kinderjassen,’ siste een omvangrijke oude vrouw naast hem. ‘Cake, durf ik te wedden. Gelaagde cake met kokoschaafsel erop.’ Ze smakte met haar lippen. ‘Die kiosk bij de tramhalte had ze vorige week, maar voor ik aan de beurt was, waren ze al op.’

‘Niemand weet het dus,’ zei Anna bedachtzaam. Ze keek opnieuw op haar horloge. Ze had wel een halfuurtje over. Natuurlijk, op een andere dag zou ze het niet in haar hoofd halen om haar tijd te verdoen met op god weet wat te wachten. Maar vandaag – vandaag was het anders; vandaag, realiseerde ze zich plotseling, wilde ze zich laten verrassen en vond ze eigenlijk zelfs dat ze recht had op een verrassing. Ze nam een besluit en haastte zich met haar ogen knipperend tegen de sneeuw langs de rij; de dalende zon maakte alles helder en heilig, versplinterde de stad in oogverblindende driehoeken: kilte en schittering. Ze sloot achter in de rij aan. Een cake zou een meevaller zijn, mijmerde ze – ze genoot van het vooruitzicht van een over haar tong glijdende hap zoetigheid, een kort moment waarop zich het hele universum zou samenballen tot één grofkruimelig suikerfeest –, maar natuurlijk mocht het voor haar ook iets anders leuks zijn: een paar doorschijnende kousen met zo’n vaag chemisch luchtje, bijvoorbeeld, of een vingerhoed robijnrode nagellak in een vierkant flesje, of een glazig stukje jasmijnzeep. Op een keer, op een winterse namiddag precies als deze, was ze toevallig langs een kiosk gekomen waar ze sinaasappels verkochten; toegegeven: de sinaasappels waren zuur gebleken en vergeven van de harde, bittere pitten, maar ze hadden verrukkelijk geroken, eenvoudig verrukkelijk, en dat had bij haar een herinnering opgeroepen waarvan ze niet meer wist dat ze die had, uit het schemergebied van haar jeugd: het toenemende donker in een grote, met zijde beklede en fluwelen kussens uitgeruste ruimte, het majesteitelijke zwaaien van rood-met-goud toen het doek opging, de toevloed van geluid, beweging en kleur, de stijfheid van de kanten kraag die tegen haar kin schuurde en de spiraal van een geurende sinaasappelschil onder haar onhandige vingers toen ze, leunend over de gecapitonneerde rand van het balkon, haar best deed om een sinaasappel te schillen met haar ogen beurtelings op het toneel en op de vrucht gericht, en op de achtergrond de stem van haar vader, die in

haar oor fluisterde: ‘Kijk, kijk, daar is ze, in het wit, zie je haar...’

‘Waar wacht u op?’ vroeg iemand.

De vraag deed haar opschrikken uit haar dagdromerij en terugkeren naar een wereld waaruit heel snel de kleur wegliep. De grijze holtjes rond haar voeten groeiden al uit tot schimmige, slaapdronken beesten, moe van weer een voorbije dag. Lome sneeuwvlokken zwierden door de lucht.

Ze fronste naar de bleke, magere jongen voor haar; ze herkende hem niet van school. Hij kon niet ouder zijn dan een jaar of tien. Hij deed haar denken aan haar eigen zoon toen die zo oud was, hoewel de jongen helemaal niet op hem leek.

‘Ik geloof niet dat er iemand is die het weet,’ zei ze.

‘Maar als u niet weet wat het is,’ zei de jongen, ‘hoe weet u dan dat u het nodig hebt?’

Hij had geen wanten aan, warmde zijn ene hand in de andere.

‘Ik weet zeker dat het iets goeds is,’ antwoordde Anna geduldig. ‘Anders zouden al die andere mensen hier niet staan.’

De jongen scheen het niet te begrijpen. Zijn ogen waren als twee kleine brokjes van een winterlucht; ze zag zichzelf erin weerspiegeld, net als in haar droom: twee donkere figuurtjes die verdronken in een draaikolk van wolken en toen plotseling verdwenen waren, uitgewist door een simpele veeg met zijn natbesneeuwde wimpers.

‘En hoe dan ook,’ zei ze in een opwelling, ‘het is beter zo, zonder het te weten. Misschien is het wel iets wat je niet echt nodig hebt, maar wel heel leuk vindt. Zoals een cadeautje. Zoals bloemen—’

Ze viel stil, een beetje beschaamd. De jongen blies nadenkend over zijn vingers.

Ze keek naar het kringelen van zijn adem.

‘Ik vraag me af of mama het leuk zou vinden,’ zei hij. ‘Wat het ook is.’

‘Misschien is het wel parfum,’ zei een meisje een paar plaatsen naar achteren.

Ondertussen was de rij steeds langer geworden.

Anna keek op haar horloge en zag tot haar verbazing dat het al na vieren was. ‘Wou jij graag op mijn plaats staan?’ vroeg ze. ‘Ik moet weg, anders gaan ze zich thuis maar zorgen maken.’

‘Laat hem gewoon op zijn beurt wachten, net als iedereen,’ sputterde iemand achter haar.

‘Zo is het, hij hoort niet bij jou, mens!’ riep een andere stem.

‘Het is maar een jongen,’ zei Anna verwijtend, maar de jongen was al weggeslopen. ‘Zonde,’ verzuchtte ze, zonder te weten wat ze precies bedoelde. Toen, na nog een laatste blik op het dichte kioskraam, holde ze weg door de verdwijnende stad.

Buiten adem kwam ze de flat binnenvallen, een aannemelijk excuus voor haar late thuiskomst oefenend – om de een of andere reden vond ze het moeilijk om haar vruchteloze twee uur wachten in het kwijnende winterlicht op te biechten –, maar niemand vroeg iets. Ze ging aan de slag aan het fornuis. Om zeven uur schoven ze aan; haar man had voor de gelegenheid de avond vrij gekregen. Toen ze heet water op de vochtige, geurloze, van de vorige maaltijd overgehouden theeblaadjes schonk, stond haar moeder net als altijd op en vertrok zonder een woord naar haar kamer. Anna zette drie kopjes op tafel en keek over de schaduwen in de schemerige, bedompte keuken heen van haar man naar haar zoon.

‘Ik had gehoopt een cake te kunnen kopen voor vanavond,’ verkondigde ze opgewekt.

‘Een cake is altijd goed,’ zei haar zoon zonder veel enthousiasme.

Er viel een korte stilte. Ze hoorde de grote wijzer van de klok ruisend naar de volgende minuut gaan, de slok vloeistof door de keel van haar man naar beneden glijden. ‘Weten jullie dat nog,’ zei hij zonder op te kijken, ‘dat ze vroeger van die kleine kaarsjes in verjaarstaarten staken, voor elk jaar een kaarsje, en dat je dan een wens moest doen en ze uitblazen?’

Ze lachte en ging op een flirterige en onechte toon tegen hem in – ‘Nee, nee hoor, daarvoor zou te weinig plaats geweest zijn!’ –, maar toch dacht ze al aan het suizen van de luchtstroom uit haar longen, de flakkerende dans van drieënveertig kaarsjes die een warme gloed van bronsrood licht op de bolling van theekopjes en in de holte van de theelepeltjes zou werpen, voor ze even steigerden en allemaal tegelijk uit zouden gaan; en ook vroeg ze zich af wat voor wens ze gedaan zou hebben, wat voor bijzonder en onverwacht moois ze gewenst zou hebben...

Haar man ging er niet tegenin maar staaarde in zijn kopje, en haar

zoon zei: ‘Nou, hoe dan ook, van harte gefeliciteerd!’

De jongen had een geschrokken uitdrukking op zijn gezicht, alsof hij er nu pas aan gedacht had.

Die avond, toen Anna op haar tenen over de onverlichte gang liep, botste ze tegen haar moeder op, en haar moeder sloeg haar magere armen om Anna heen, klampte zich een ogenblik zo licht als een vogeltje aan haar vast, liet los en fladderde even geruisloos weg als ze gekomen was.

Anna staarde haar bewegingloos na. In het donker voor haar ging de deur zachtjes dicht.

De volgende ochtend ging ze toevallig vroeg van huis, zodat ze genoeg tijd had om de langere route te nemen; het was tenslotte niet zo’n geweldige omweg, maar een paar straten. De zon was nog niet op en de kiosk was nog gesloten – die gingen bijna nergens voor negen uur open –, maar over het trottoir kwamen al mensen aanschouwen als de laatste resten en flarden van de nacht die bezig was op te lossen in de doorschijnende groene schemer van vlak voor de dageraad. Toen ze de vrouw met de felgekleurde lippen en de bontmuts aan het eind van de rij herkende, liep Anna aarzelend naar haar toe.

‘Dag. Misschien kent u me nog... Ik was hier gisteren ook, maar ik moest weg...’

De vrouw keek haar niet-begrijpend aan. Over haar oogleden lag een lavendelblauwe glans.

‘Wat hebben ze uiteindelijk verkocht, weet u dat?’

‘Nul komma nul,’ zei de vrouw, terwijl ze haar dunne sjaal over haar schouder gooide. ‘Die ellendige kiosk is niet meer opengegaan. Maar vandaag gaat hij open, ik voel het. En wat het ook is, voor je het weet is het weer uitverkocht.’

‘O.’ Anna friemelde wat met haar handschoen om niet naar het biolerende ronddraaien van de oorbellen van de vrouw te hoeven staren. ‘Als u het niet erg vindt... Ik moet een paar uur naar mijn werk... een school hier om de hoek... Ik geef literatuur... Zou u dan zo vriendelijk willen zijn om mijn plaats bezet te houden, ik kom zo snel mogelijk terug—’

‘Het lef,’ zei de vrouw onverschillig. ‘Het lef om zo iets te vragen.’

Dacht u nou dat u, omdat u iets geleerd hebt, niet als ieder ander op uw beurt hoeft te wachten?’

‘O nee, zo is het niet... Ik wilde niet... Ik zou ook met plezier uw plaats innemen zodra ik... Ik bedoel, we zouden elkaar kunnen afwisselen—’

Een paar schimmen om hen heen sisten afkeurend en schudden hun hoofd, en de vrouw draaide zich om met een vloeiende slinger van haar oorbellen. Anna trok diep gegeneerd haar handschoenen weer aan en liep zonder op te kijken snel weg; maar de hele dag op school had ze last van aanvallen van bijtende schaamte bij de herinnering aan haar brutaliteit, gemengd – bovendien – met een heftig ongeduld, dat haar deed verlangen om zich halverwege de les, zonder te wachten tot haar leerling klaar was met het voordragen van de ‘Ode aan het industriële succes van de Oostregio’, de deur uit te haasten en met wapperende jaspanden de witte straten door te hollen. Ze kon wel huilen toen de conrector tijdens haar laatste uur binnen kwam vallen, zijn bleke vissenlippen in beweging bracht en haar opgewekt meedeelde dat ze nog wat langer moest blijven om toezicht te houden op een jongen met strafwerk. Het was na vijven toen ze eindelijk haar papieren verzamelde en zich in het harnas van haar te krappe jas wong. De nacht had zijn rol-luiken al over de stad neergelaten; ramen gloeiden van een flauw, monotoon licht en de hemel zwaaide heen en weer in een skeletachtige dans van zwarte takken. Ze kwam net op tijd om te zien hoe de rij zich verspreidde en de vrouw met de bontmuts met woedende passen in het donker oploste. De luiken van de kiosk waren weer eens gesloten.

Ze ging langzaam dichterbij en bleef staan. Er hing een nieuw briefje op het raam.

Ze spande zich in om het te lezen bij het onvaste licht van de straatlantaarn; de schaduwen van boomtakken schoven voortdurend heen en weer over de woorden, maar ten slotte had ze het ontcijferd.

WEGENS INVENTARISATIE GESLOTEN. MAANDAG WEER OPEN.

Ze hoorde schuifelende voetstappen achter zich. Een man liep moeizaam weg, zijn gezicht verborgen achter een opgezette kraag, zijn schouders opgetrokken tegen de wind, en mompelde: ‘Denken ze nou echt dat ze alles kunnen maken? Dan komt er een of andere grap-penmaker langs, prikt deze onzin op en slentert gewoon weer weg...’

Haar hart begon te bonzen. ‘Sorry, meneer,’ riep ze, ‘maar... zou u me kunnen vertellen... Hebben ze ook gezegd wat ze gingen verkopen? Aanstaande maandag?’

Ze merkte dat ze bang was om het antwoord te horen – bang dat de nacht zou terugslaan met een luid uitgeroepen: ‘Waspoeder!’, of: ‘Sokken!’ Ze wilde niet meer dat het iets gewoons en alledaags was. Het was alsof ze, tegen beter weten in, nu al was gaan denken dat wat het ook maar mocht wezen een soort geheimzinnig verjaardagscadeau speciaal voor haar zou zijn.

De man was inmiddels een halve straat verder en was bijna niet meer te onderscheiden – een compactere donkerte in het donker – maar zijn woorden sneden scherp en boos door de verlaten straat: ‘Dat weet niemand, mevrouw! Waarom gaat u niet zelf in de rij staan als u zo nieuwsgierig bent?’

Anna zuchtte diep, pakte haar tassen bij elkaar en liep weg door de sneeuw, bij elke stap een glinsterend stuifwolkje opwerpend. Op de hoek van de straat zat de rare oude man uit haar droom op de stoep-rand, bezig een symbool in de lucht te tekenen met de gloeiende punt van zijn sigaret. Ze glimlachte afwezig terwijl ze langs hem liep en ze glimlachte nog steeds toen ze haar deur van het slot draaide.

De volgende paar dagen bleef ze, maar zonder haar hoofd erbij, haar dagelijkse taken en routines uitvoeren. Zondagnacht, de nacht voordat de kiosk zou opengaan, lag ze rusteloos in haar bed, zag met grote tussenpozen een paar koplampen over de hobbel van haar slapende echtgenoot glijden, dacht aan de dag, vijf, nee, geen vijf, zeven jaar geleden nu (ze hadden de Drie Glorieuze Decennia sinds de Omwenteling gevierd, en de stad had bol gestaan van de slingers met feestvlaggen die aan flarden werden gewapperd door de novemberwind) – de dag waar- op ze met het vierkante blikken trommeltje was thuisgekomen.

Er stond een voorstelling op het deksel: een olifant onder een exotisch uitzierend, rijk geborduurd kleed in felle rood-met-gele patronen. Ze had het eindeloos uitgesteld om het open te maken, alleen aan de keukentafel, het trommeltje beschermend in haar handen onder het zwakke schijnsel van de kale gloeilamp. Ten slotte zette ze voorzichtig de punt van een mes onder de rand van het deksel om het los te maken

en wipte het eraf, waarop zich het droge, intense, verrukkelijke aroma verspreidde dat nog niet echt naar iets uitgesproken rook en toch, merkte ze, een rijkdom aan geuren leek te bevatten. Een voor een buittelden ze het benauwde keukentje in: de klare watermeloengeur van een tintelende zonsopgang op het platteland in mei, het bedwelmen-de narcissenzoet van een juniavond bij volle maan, de grazige rijpheid van juli op de veranda voor een lichtglanzend huis dat op een vlaag van gelach wegkantelt in de blauwe bron van de nacht.

Grappig, dacht ze, hoe haar geheugen de geuren vasthield, ze volledig intact opsloeg, ze als zeldzame kostbaarheden verzamelde en uitstalde op de zwartfluwelen bekleding van zijn paar geheime laatjes, opdat het zijn donker fonkelende geheimen kon prijsgeven telkens als een lang vergeten geur het deksel eraf blies. Haar moeder had dat huis gehuurd, die laatste zomer voor de Omwenteling. Er waren ook andere kinderen geweest, en burens en vrienden. Met ingehouden adem herinnerde ze zich het geluid van theelepeltjes tegen theekommetjes en de betoverende, gewichtloze sprongetjes van het droevige liedje dat haar moeder zo vaak had gespeeld op die grappige gammele piano terwijl hun gasten aan tafel gingen om thee te drinken. Anna had nooit een goed oor voor muziek gehad – eigenlijk hield ze helemaal niet zo van muziek en gaf ze meer om stilte –, maar deze melodie was bijzonder, hij was droevig, eenvoudig en bijzonder, en telkens als ze hem hoorde was het alsof er iemand met koude, behendige zilveren vingers snel over het toetsenbord van haar rugwervels op en neer was gegaan.

Ze probeerde de melodie te neuriën terwijl ze zich over het blikken trommeltje met de olifant op het deksel boog, maar hij liet zich niet vangen. Toen kraakte de vloer en stond haar moeder naar haar te kijken, een kalme blik in haar ogen, terwijl haar lange, pijnlijk dunne vingers het paarse fluweel van haar oude japon straktrokken rond haar hals. Anna deed haar best alle sporen van geluk van haar gezicht te wissen – en toen begon haar moeder te praten.

‘Echte oosterse thee, o heerlijk, zullen we samen een kopje nemen?’ zei ze bijna terloops en vlak, alsof ze wel vaker tegen Anna sprak en alsof ze niet zoveel jaren die afstandelijke, gekmakende stilte in acht had genomen – en Anna voelde dat haar zojuist toestemming was verleend om het geluksgevoel op haar gezicht toch nog even in stand